Märgade metsaelupaikade tegevuskava avalikustamise koosolek

Memo

Kuupäev: 7.11.2023
Keskkond: TEAMS
Kell 13:00-15:00
Üles tähendas: Meelis Suurkask

Osalejad

Koosolekut modereeris LIFE-IP „Loodusrikas Eesti“ projektijuht Voldemar Rannap (KliM), ettekannetega esinesid Meelis Suurkask (KeA), Herdis Fridolin (KliM), Asko Lõhmus (TÜ), Raul Rosenvald (TÜ) ja Kaupo Kohv (RMK). Koosolekul osales 91 inimest.

Päevakord

- Ülevaade märgade metsade tegevuskavast: kava eesmärk ja ülesehitus, koostamisprotsess – *Meelis Suurkask, töörühma juht; Keskkonnaameti looduskaitse planeerimise osakond*
- Kava koostamise lähtekoht ja põhilised diskussiooniteemad – *Asko Lõhmus, Tartu Ülikooli looduskaitsebioloogia professor*
- Märgade metsade tegevuskava üle-euroopalises kontekstis – *Herdis Fridolin, Kliimaministeeriumi elurikkuse kaitse osakonna nõunik*
- Taastamisalade valik - *Raul Rosenvald, Tartu Ülikooli säästliku metsanduse teadur*
- Taastamistööd – *Kaupo Kohv, RMK looduskaitseosakonna juhataja*
- Diskussioon, küsimused vastused

Ettekanded

Koosolekul esitatud ettekannete materjalid on üleval projekti „Loodusrikas Eesti“ kodulehel. Memo annab ettekannetest lühikokkuvõtte.

Voldemar Rannap tegi lühiülevaate „Loodusrikas Eesti“ projektist ning rääkis tegevuskava koostamisest ja avalikustamisest ning koosolekule järgnevatest tegevustest.

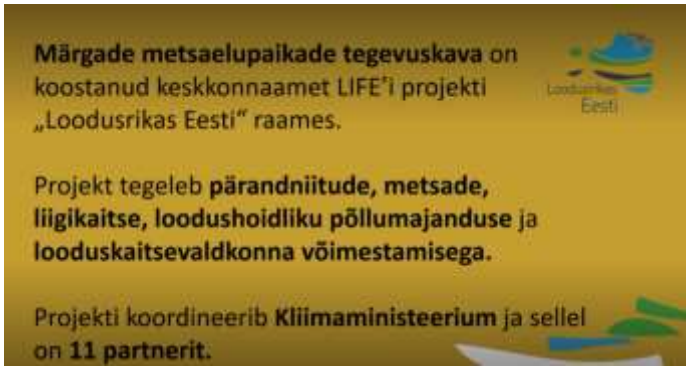

Meelis Suurkask andis ülevaate tegevuskava ülesehitusest ja sisust.

Tegevuskava läheneb elupaikade kaitse planeerimisele terviklikult,
seades riiklikud kaitse-eesmärgid ja suunised elupaiga seisundi parandamiseks.

Tegevuskava esimene osa annab ülevaate märgadest metsaelupaigatüüpidest, nende seisundist ning levikust. Kokkuvõtlikult on märgade metsaelupaigatüüpide seisund halb, seda eeskätt pikaajalise inimtegevusega (kuivendus ja metsade majandamine) kaasneva mõju tõttu.

Elupaigatüüp	Hinnang seisundile Eestis	Hinnang seisundile boreaalses regioonis
Soostuvad ja soo-lehtmetsad (*9080)	Halb, stabiilne	Halb, halveneb
Siirdesoo- ja rabametsad (*91D0)	Ebapiisav, stabiilne	Ebapiisav, stabiilne
Lammi-lodumetsad (*91E0)	Soodne, paranеb	Halb, halveneb
Laialehised lammimetsad (91F0)	Ebapiisav, muutus teadmata	Ebapiisav, paranеb

Seejärel annab tegevuskava ülevaate märgade metsaelupaigatüüpide seisundit mõjutavatest ohuteguritest, neist peamised on veerežiimi muutused, metsade majandamine, kliimamuutused ja külastuskoormuse suurenemine.

Tegevuskava kirjeldab kaitse-eesmärke aastateks 2030 ja 2050, määrates nende eesmärkide täitmiseks vajatavad pindalad elupaigatüüpide kaupa.

Tegevuskava näeb ette kaheksa märgade metsaelupaikade seisundi parandamise meedet, neist peamised on märgade metsaelupaigatüüpide looduslikkuse taastamine (peamiselt loodusliku veerežiimi taastamine) ja optimaalse kaitsekorra kehtestamine (metsakooslused saab tõhusalt kaitsta sihtkaitsevööndis ja reservaadis). Metsaelupaigatüüpide leviku andmete kaasajastamiseks on oluline kaardistada elupaigatüüpide levik.

Asko Lõhmus andis ülevaate kava koostamise lähtekohtadest ja põhilistest diskussiooniteemadest. Tegevuskava koostamisel osalesid kahe ülikooli teadlased, kel oli kolm peamist ülesannet. Määrata:
(1) märgade metsade olemus ja ohutegurid Eestis;
(2) märgade metsade kaitseeesmärgid;
ja valida
(3) märgade metsade taastamisalad (sh sõnastada taastamispõhimõtted).

Märgade metsade seisundi ja levikupindalade määramine on tavatult keeruline. Märjad metsad, mida kaitstakse, on tekkinud erinevatel põhjustel, ja neist on teavet erineval määral. Kogu selle segaduse juures kindlaid pindalaeesmärke seada on raske.

Märgade metsade kaitse sihtpindalad on püstitatud selle esinduslikumale osale. Läbi on vaja viia täiendavad liigi-uuringud. Turvast akumuleeriv üldpindala käib metsade kohta ja see hõlmab ka alasid väljaspool metsaelupaigatüüpe. Kui kusagil mujal turvast hävib, siis kaitsealadel peab turvast juurde tekkima.

Märgade metsade taastamise küsimus on mitmetahuline ja seda arutati põhjalikult tegevuskava koostamise käigus. Näiteks uhtvallimetsade taastamiseks on vaja nende pindala kordades suurendada, samuti peab uhtvallimetsade väljakujunemiseks tagama nende kaitse majandamise eest, sealhulgas ka teistel eesmärkidel taastamise eest. Teaduslik arutelu seisnes selles, et erinevaid loodusväärtusi ei ole võimalik samaaegselt taastada ning aruteludel püüti saavutada kompromiss.

Arusaadavalt pole kõiki probleeme võimalik tegevuskava ajaraamistikus lahendada, kuid ka edaspidi on vaja selline töökeskkond, kus eri osapooled saavad ausalt end väljendada ja neil on lubatud ka eksida.

Probleemid, mis jäävad

Esiteks, kuidas saame seada Natura elupaikadele eesmärke ja oodata, et kaitstavatel aladel elupaikade seisund paraneb, samas kui väljaspool Natura-alasid mets degradeerub. Eriti ulatuslik on see märgade metsade puhul. Asko ei ole veendunud, et tegevuskavas seatud eesmärgid suudaksid väljaspool kaitsealasid hävivaid osi tasakaalustada.
Teiseks, kuidas kaitsta metsi piiranguvööndis?
Kolmandaks, kuidas teha Eestis taastamise kaalutlusotsuseid?

Herdis Fridolin tutvustas, kuidas märgade metsade tegevuskava haakub üle-euroopaliste looduskaitse eesmärkidega. Euroopa Liidu looduskaitse üks peamine alusdokument on loodusdirektiiv (teine on linnudirektiiv). Direktiivi lisades on nimetatud erilist tähelepanu vajavad elupaigad (sh märgade metsade kava eesmärgiks olevad 4 metsaelupaigatüüpi) , ning direktiivi eesmärk on saavutada nende elupaikade soodne seisund.

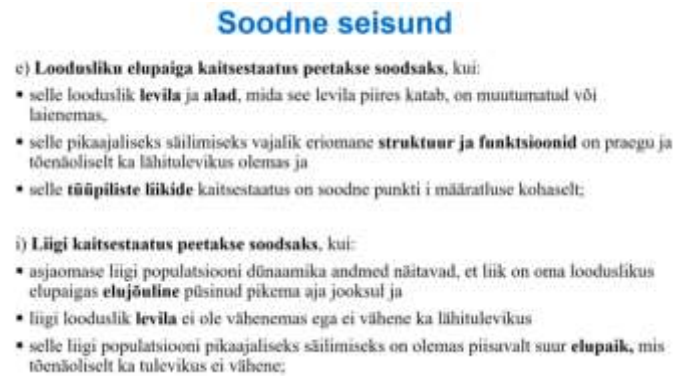

Seda, kas eesmärk on saavutatud, hinnatakse loodusdirektiivi rakendamise aruandega. Järgmine aruanne tuleb esitada 2025. aastaks. Direktiivi kohaselt ei pea kõik elupaigatüüpide esinemiskohad asuma Natura aladel, kuid kogupindala riigis ei tohi väheneda. Herdis tutvustas loodusdirektiivi aruandes esitatavaid andmeid ja hindamise põhimõtteid.

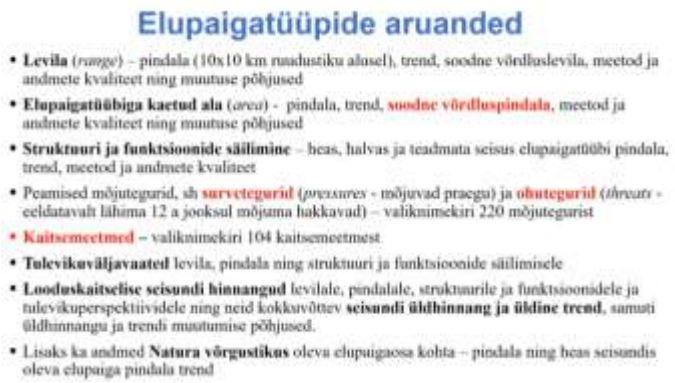

Herdis andis ülevaate ka EL elurikkuse strateegia eesmärkidest aastani 2030. Üle-euroopalises vaates on tähtis märgade metsade tegevuskavas sätestatud pikaajaline eesmärk, mis aruande mõistes on elupaiga soodne võrdluspindala, millega võrreldes hinnataksegi pindalaliste eesmärkide täitmist. Esimest korda on nüüd märgade metsade soodne võrdluspindala teaduslikult kokku lepitud. Ühtlasi on kavas nimetatud ohutegurid ja nende maandamiseks vajalikud kaitsemeetmed, mis on samuti sisendiks loodusdirektiivi aruandesse. Märgade metsade kava eesmärkide elluviimine aitab kaasa elupaikade ja liikide seisundi parandamisele ja soodsa seisundi saavutamisele.

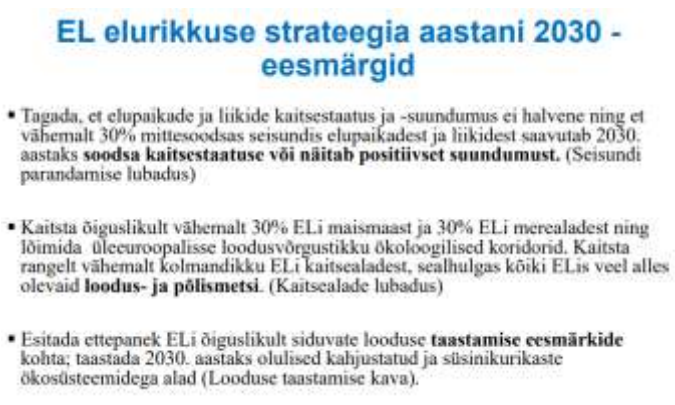

Raul Rosenvald tutvustas taastamisalade valikut. Eelkõige püüti leida taastamiseks kõige optimaalsemad alad ning peamiselt keskenduti soo-lehtmetsadele. Sh on taastamine nii elupaikade seisundi parandamine kui ka seisundi hoidmine. Märgade metsade puhul on oluline veerežiimi taastamine, raiet tehakse vaid erandjuhul. Koosluste taastamise teeb keeruliseks probleemide komplekssus.

Algselt valiti välja alad üldpindalaga 72 522 ha. Seejärel kitsendati alade valik üldpindalale 20 000 ha. Siis täpsustati valikukriteeriume ning valikusse jäid alad kogupindalaga 15 500 ha. Edasi analüüsis valikud läbi ekspertgrupp ja selles etapis arvestati ka alade ajalugu, ümbritsevat maastikku ning maaomandit. Järele jäi 17 ala (7 700 ha), mis omakorda seati prioriteetsuse

järjekorda. Lõpuks valiti välja 10 projekti käigus taastatavat ala.

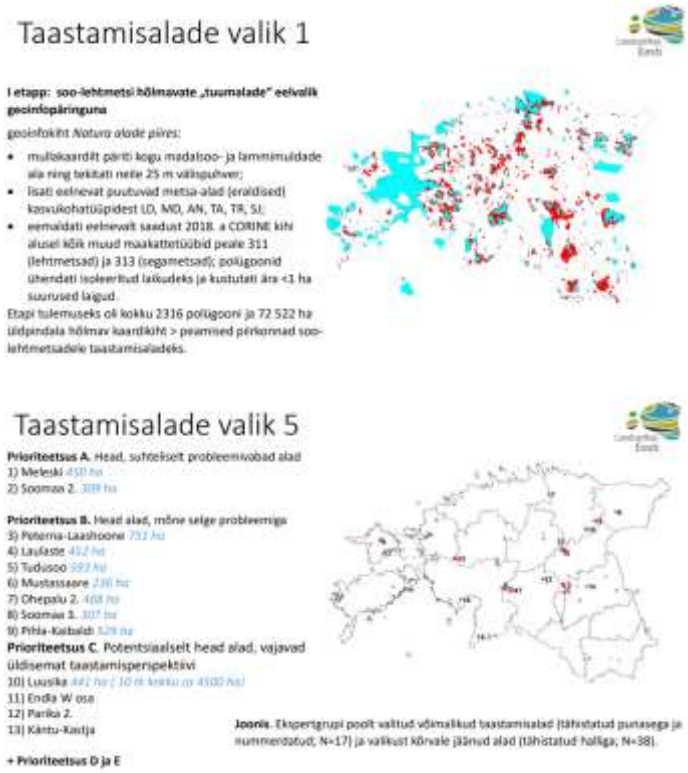

Kaupo Kohv tutvustas lühidalt alade taastamise protsessi, sh rääkis sellest, kuidas taastatakse looduslikku veerežiimi. Kõik esmased kümme ala on ettevalmistamisel ja kümme ala saab ka taastatud.

Esmalt täpsustab Keskkonnaamet vajadusel elupaikade seisundit (inventuur). Olemasolevate andmete alusel koostatakse taastamiskavatsus, mis läbib rida kooskõlastusi (mõju metsakuivendussüsteemidele, taristule, selle käigus kaasatakse ka omavalitsused ja muud huvigrupid). Projekteerimise esimeses etapis kaardistatakse detailsemalt kuivendusvõrk ja modelleeritakse vee liikumine. Teises etapis analüüsitakse võimalikke mõjusid, väärtuseid jms. Selle analüüsi põhjal otsustatakse, kuidas taastamistöö läbi viia. Projekteerimise lõpufaasis kaasatakse uuesti kohalikud omavalitsused ja huvigrupid.

Põhiline meetod, mida kasutatakse loodusliku veerežiimi taastamiseks, on kraavide sulgemine paisudega ja lausaline kraavide tagasi täitmine. Teatud juhtudel kasutatakse vee ülevoolutaseme reguleerimiseks ka põhjapaise.

Suurim väljakutse on saavutada loodusliku ilmega trassiraie. Eriti keeruline on see siis, kui tuleb likvideerida suured kraavivallid, mis toimivad ka veetõketena.

Arutelul, küsimused ja vastused

Küsimus, Jüri-Ott Salm
Kuidas käsitleda erinevate kaitsealade kaitsekorralduskavades ette nähtud taastamistöid (näit Kikepera), mis toovad esile taastamistööde vajaduse, kuid siinses tegevuskavas neid alasid nimetatud pole?
Vastus
Meelis Suurkask. Peale kümne esmase taastamisala on täiendavad alad, mis valiti välja valimisprotsessi käigus. Kui Kikepera kaitsekorralduskava näeb ette veerežiimi taastamist, siis tehakse see vastavalt kaitseala kaitsekorralduskavale.
Voldemar Rannap täiendas, et tegevuskava fookus on nendel aladel, mida taastakse projektis. Kavas olevate alade nimekiri ei ole lõplik. Alasid võib lisanduda ka konkreetsete alade tegevuskavadest.
Raul Rosenvald rõhutas, et valiku käigus püüti leida kõige optimaalsemad alad. Üks valikuargumente oli see, kas ohutegurina on kirjeldatud kuivenduse mõju ja kas alal on ette nähtud veerežiimi taastamistööd. Selliseid alasid on palju ja projekt ei jõua kõigi aladega tegeleda.

Küsimus, Toomas Kivisto
Palun täpsustada tegevuskava mõju väljaspoole kaitsealasid olevatele, so majandatavatele metsadele.

Vastus
Meelis Suurkask. Tegevuskava eesmärk on looduskaitsealadel olevate elupaikade seisundi parandamine ja säilitamine. Veerežiimi taastamise mõju võib aga ulatuda väljapoole kaitseala, kuid see sõltub juba igast konkreetsest projektist.
Asko Lõhmus lisas, et tegevused võiksid rohkemgi ulatuda väljaspoole kaitstavaid alasid, arvestades märgalade metsaelupaikade terviklikkust ja elupaikade kehva seisundit. Pikemas perspektiivis on meil vaja otsida selliseid majandusvõtteid, mis metsade väärtusi ka väljaspool kaitsealasid säilitaks.
Meelis Suurkask lisas, et tegevuskava näeb ette koostada maaparandussüsteemide loodushoidlikumaks hooldamise juhend, mis iseenesest peaks rakenduma ka väljaspoole looduskaitsealasid. Samuti on kavas metsade loodushoidlikuks majandamise juhend piiranguvööndis majandamiseks. Samad soovitused võiksid laieneda ka väljaspoole kaitsealasid.

Küsimus, Risto Sirgmets
Tegevuskavas oli mainitud vajadusel ka täiendavaid piiranguid (sh eraomanditele). Kas on plaanis viia läbi ka sotsiaal-majanduslik analüüs?
Küsimuse täpsustus. Tegevuskava ütleb, et kui on vajadus kaitsta väljaspool kaitstavaid alasid olevaid märgi metsaelupaigatüüpe, siis tuleb nende kaitseks moodustada uus kaitseala ning märjad metsaelupaigatüübid tsoneerida sihtkaitsevööndisse.

Vastus
Taavi Tattar. Kava iseenesest ei sea ühtegi piirangut, vaid annab tegevussuunised püstitatud eesmärkide elluviimiseks. Konkreetsete piirangute seadmine on õigusaktide teema. Õigusaktide menetlemise osa on ka mõjude hindamine, seega mingil kujul kindlasti mõjusid hinnatakse.

Küsimus, Renno Nellis
Kui suur on 3500 ha märgade metsade veerežiimi taastamise kliimamõju ja mõju LULUCF-i süsinikubilansile?

Vastus
Meelis Suurkask. Süsinikubilansi mõju on tegevuskavas analüüsitud ja hektari kohta on see välja

toodud tegevuskava peatükis 3.6. Mõju süsinikubilansile.

Küsimus, Mari Teesalu
Kui on taastatavaid alasid, kus eramaad ikkagi sees, siis kuidas hüvitatakse maaomanikele metsakasvatuse ja maaparandustaristu tarbeks tehtud varasemad investeeringud?

Meelis Suurkask. Taastamisalad on valitud selliselt, et need ei mõjutaks eramaid. Praktika kohaselt tuleb taastamiseks saada eramaaomaniku nõusolek. Kui eramaaomanikult nõusolekut ei saada, siis ka ei taastata.
Kaupo Kohv lisas, et taastamisalad on valdavalt riigimaal ja kui eraomaniku maa on mõjutatud taastamistöödest, siis igal juhul saavad need tööd toimuda vaid siis, kui eraomanik on andnud nõusoleku. Siiamaani ei ole maa väljaostmist või rahalist hüvitust kaalutud. Kui eraomanik ei ole nõus olnud, siis on tegevus nii ümber kujundatud, et eramaa sellest mõjutatud ei oleks.